

## **Antun Gustav Matoš - Proza**

### **Bilješka o piscu:**

Matoš, Antun Gustav (Tovarnik, 13.06. 1873 - Zagreb, 17. 03. 1914), književnik. Učiteljsko dijete, odgojen u Zagrebu, Matoš u šestom razredu napušta gimnaziju i odlazi u Beč na vojnu veterinarsku školu, koju nije svršio. Ne podnosi vojnu disciplinu, 1894 godine dezertira iz vojske, koju je služio u Petrovaradinu. 1898 godine odlazi u Ženevu, u kojoj ostaje godinu i pol dana, zatim seli u Pariz, gdje ostaje pet godina, vraća se kući. Kad je amnestiran seli se u Zagreb, gdje živi do kraja života. Književnik profesionalac, od nužde novinar, Matoš nije imao stalnog zaposlenja. Živići teško Matoš se razvijao u intelektualnom i moralnom pogledu. U osnovi lirski raspoložen, on je cijeli život nosio masku cinka, borbenog paskvaliste uvijek spremnog da na protivnika saspe slapove riječi. Matoš se ogledao u više književnih rodova: piše feljtone, pripovjetke, crtice, eseje, putopise, književne, muzične, likovne i kazališne kritike, pjesme, a okušao se i u dramskom radu

Kompozicijski solidno postavljene, njegove su pripovjetke pune lirizma i duhovitih obrata, ali boluju od nedostatka realnih doživljaja. Punu mjeru svoga talenta dao je Matoš u književnoj kritici i polemici. S razvijenim ukusom i velikom književnom spremom, pišući redovito glatko i duhovito, on je, ocjenjujući pojedino djelo ili cjelokupni rad nekoga pisca, gotovo uvijek, majstorski uočio bitne karakteristike umjetničkog opusa. Često ćudljiv, cjeneći katkada kalambur više od misaono staložene ocjene, on je ipak u većini svojih sudova tačan i njegova se mišljenja često javljaju u književnim udžbenicima kao definitivna ocjena hrvatskih pisaca. On je bio najuspješniji i najsustavniji ambasador hrvatske kulturne suradnje. Matoš stvara pokretan, živ, prodoran jezik, poslušan instrument da izrazi i najkompliciranija duhovna stanja suvremenog čovjeka. Matoš je naš veliki književnik u punom značenju riječi.

### **Matoševo prozno stvaralaštvo:**

Matoševe novele i crtice sabrane su u knjigama:

Iverje (Moć savjesti, Kip domovine leta 188\*, Miš, Nezahvalnost, Pereci, friški pereci, Čestitka); Novo iverje (Nekad bilo - sad se spominjalo, U čudnim gostima, Camao, Božićna priča, Samotna noć); Umorne priče (O tebi i o meni, Moć štampe, Ugasnulo svijetlo, Bura u tišini, Duševni čovjek, Lijepa Jelena, On, Poštenje, Jesenska

idila, Prijatelj, Ministarsko tijesto, Vrhovac, Osveta ogledala, Ubio, Cvijet sa raskršća, Sjena).

Matoševa proza može se uglavnom podjeliti u dva osnovna kruga i to: Prvo, krug novela o domaćem kajkavskom kraju, zagrebačko - zagorskoj sredini, i drugo, krug novela bizarnog sadržaja, novele o čudacima, neobičnim tipovima i nevjerojatnim malograđanskim zgodama; o građanskim inteligentima i tragičnim scenama i sudbinama.

Prvi krug je nastao još u živoj matici prve faze našeg realizma, dvojen je pravaškim i patriotskim stilom, emocionalnim ritmom i sentimentalnostima, odvija se prirodno, pun koloristične i pučke sredine.

Drugi krug ponajviše je nastao u polemičkim borbama, na putu i lutanju - a takva je gotovo sva knjiga Umorne priče - otvara put psihološkoj prozi, otkriva tematiku psiholoških složenosti. U noveli Osveta ogledala kako je Matoš prikazao čudnog bizarnog pojedinca koji je bio "vudren na svoju stranu", koji je sve mrzio:

"Taj demokrat, pripovjednik sveopćeg bratimstva i usrećitelj je dakle neobično mrzio. Od prokletih predmeta pak ga najviše puzrujivala laž ogledala... Jer zrcalo je hladno i mlako kao skeptik. Jer previše laska srećnicima. Jer nije dano utopijsko i idealno. Jer je sasvim nekorisno kao kristal dokonog soneta. Jer je sjajno i uglađeno kao laž diplomatskog egoizma. Jer ima grasnost vode bez dna. Napokon jer je privlačno kao magnet grijeha. Mami samotnu ljepoticu..."

(Osveta ogledala)

Matoševe novele i proza, koje su vezane za domaće tlo i u kojima se slika uglavnom kajkavski kraj (pejzaž domovine) i prizori iz provincije, ističu se svojom neposrednošću i izvornošću. Iako su često bačene na papir u brzini i u prvom zamahu, iako su im likovi izrazitiji tek u nekim prizorima, značajna su pojava u našoj književnosti, navještaju jednu novu stilsku proznu mogućnost. I dok s jedne strane pomalo dopunjuju krug tema prvih modernista, u isti mah su i težnja za novom tematikom i jednim drugim, intenzivnijim proznim izrazom.

### **Pejzaž u Matoševom proznom stvaralaštvu:**

U Matoševom proznom stvaralaštvu pejzaž se često javlja kao

samostalna literarna tema, a on istovremeno asocira na nešto drugo, neku drugu temu koja se razvija i dodiruje kroz čitavo dijelo. Matoš isto tako humanizira pejzaž, oživljuje ga i u njega smješta ljude, povezuje krajeve s ljudima (pripovjetka Ljudi su krajevi, krajevi su ljudi).

Sinestezija, kojom su prozimana sva Matoševa djela, bitan je dio u slikanju pejzaža, života i svijeta, ljudi uopće. Iskončana Matoševa osjetljivost za boju, zvuk i miris učinilo je njegove prozne pejzažne slike izrazitijima, dubljima, svjetlijima.

npr: "San se hvata zelenih brda, i bujnih vinograda po kojima ruji rumeno grožđe kao plamen, bijelo gori kao ćilibar, a modro se crni kao tisuć stisnutih brganica ispod jesenjeg lišća koje se napilo krvi sunčane...

Sunce zalazi, šumovita brda tonu u smaragdni san, zamiru zvuci daleke muzike, a riječni val šušteći kao svrha koke kneginje, ruže oko vesla ritmove neke slatke i biserne pjesmice.

Sa purpurne se vode stade pušiti mliječna para, a u tihoj i zelenoj dubini stade ručati draguljno trunje, padajući sa neba vedroga, večernjega, zvjezdanoga.

...mrvi se crnim mrvicama u ljubičasti trag zašlog sunca, iščezava u ljubičastom poljupcu kojim slavi veseli ibijeli dan sumornu, baršunastu noć!"

(SAMOTNA NOĆ)

### **Zaključak:**

Pod utjecajem francuskih simbolista, Matoš je nastojao u našem jeziku ostvariti glazbenu sugestivnost, pa je zbog toga brižno birao riječi i usklađivao sonornost vokala i konsonanta. Matoševa je sklonost sentimentalizmu dokazana nizom pjesama, ali njegovo tragično osjećanje života ne iscrpljuje se melankolijom nego prelazi i u karakteristični bunt.

Matoš je začetnik moderne dijalektalne lirike i fraze, a neki njegovi stihovi postali su političko geslo čitavih generacija:

"I dok je srca, bit će i Kroacije!"

(Pri svetom kraju)

"Već je zorja, a nemrem spati

Po hiži me hinca mušlih črni raj,

Ko kotiček već kriči za vrati

Hajči Smiljček, hajček picej moj!"

(Hrastovački nokturno)